

تعاون و کشاورزی، سال ششم، شماره ۲۲، تابستان ۱۳۹۶

بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی در میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات استان ایلام

اصغر باباخانی^۱، مرجان واحدی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۱۶

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی در میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات استان ایلام انجام گرفت. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق حاضر را اعضای تعاونی‌های فعال شیلات استان ایلام به تعداد ۱۸۰ نفر تشکیل دادند که به علت محدود بودن تعداد جامعه آماری، تمامی اعضا به روش سرشماری مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار پژوهش پرسش‌نامه بود که برای تأیید روایی آن از دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان بهره گرفته شد و جهت تعیین پایایی آن پیش‌آزمون انجام گرفت و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، واریانس، انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی و رگرسیون چندگانه) و به کمک نرم‌افزار SPSS انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد بین متغیرهای فردی و حرفه‌ای سطح تحصیلات و سابقه عضویت و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی) با متغیر وابسته یعنی میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات ارتباط مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. همچنین بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون، متغیرهای سابقه عضویت، آگاهی اجتماعی، سطح تحصیلات و مشارکت اجتماعی حدود ۵۱ درصد از تغییرات را تبیین کردند.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، موفقیت، تعاونی‌های شیلات، استان ایلام

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ایلام

۲. استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ایلام

E-mail: marjan.vahedi@ilam-iau.ac.ir

* نویسنده مسئول

مقدمه

سرمایه اجتماعی مفهومی جامعه‌شناختی است که به‌طور فزاینده‌ای توسط دانشمندان علوم اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. اکثر تحلیلگران سرمایه اجتماعی را یکی از خصوصیات جوامعی می‌دانند که در قالب اعتماد و هنجارها قادر به فعالیت‌های گروهی می‌باشند (Adhikari & Goldey, 2010). سرمایه اجتماعی ساختاری است که معمولاً از طریق یک پیمایش و با هدف کشف شبکه‌های بین افراد و شرکت‌ها اندازه‌گیری می‌شود. سرمایه اجتماعی به عنوان عامل رشد و توسعه شناسایی شده است به خصوص برای کشورهایی که نهادهای رسمی آنها پایین‌ترین کیفیت را دارند (Rajaein et al., 2012). اقتصاددانان سرمایه اجتماعی را نوعی سرمایه می‌دانند که در کنار دیگر سرمایه‌ها از جمله سرمایه‌های فیزیکی و انسانی از مفاهیم توضیح دهنده پدیده‌های اقتصادی است (شیروانیان و نجفی، ۱۳۹۰). در واقع، سرمایه اجتماعی توانایی انجام کارهای گروهی از طریق سازمان‌دهی و مشارکت کشاورزان و افراد روستایی به منظور دستیابی به سود متقابل و دو طرفه است (متی‌زاده و رضایی‌مقدم، ۱۳۸۸).

سرمایه اجتماعی به طور مؤثری با بسیاری از شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی همراه می‌باشد و چهار مؤلفه اعتماد اجتماعی، آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی مهم‌ترین ابعاد آن را شکل می‌دهند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴؛ عزیزپورفرد و همکاران، ۱۳۹۳؛ رضایی و زارعی، ۱۳۹۳؛ زارع شاه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۱). منظور از اعتماد اجتماعی اعتقاد به درست‌کاری، راست‌گویی یا کارایی دیگران است و به نگرش مثبت فرد نسبت به سایر اعضای جامعه اطلاق می‌شود. اعتماد اجتماعی را می‌توان حسن ظن فرد نسبت به اعضای جامعه تعریف کرد که موجب تسهیل و گسترش روابط فرد در جامعه می‌شود. منظور از آگاهی اجتماعی ارتقای سطح دانش و اطلاعات افراد در دنیای مدرن از طریق بالارفتن سطح تحصیلات و دسترسی به رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی است؛ به عبارت دیگر، منظور از آگاهی، دامنه اطلاعات فرد نسبت به مسائل اطراف خود به ویژه در حیطه مسائل مربوط به کار تخصص است. انسجام یا همبستگی اجتماعی مفهومی را می‌رساند که بر پایه آن در سطح یک گروه یا جامعه، اعضا به یکدیگر وابسته و به طور متقابل نیازمند یکدیگرند. سرانجام منظور از مشارکت فرایندی اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندگانه و

چندبعدی است که هدف آن فراهم کردن ایفای نقش همه مردم در تمامی مراحل توسعه است؛ به عبارت دیگر، مشارکت اجتماعی به آن دسته از فعالیت‌های ارادی دلالت دارد که از طریق آنها اعضای یک جامعه در محله، شهر و روستا شرکت کرده و به طور مستقیم یا غیرمستقیم در شکل دادن به حیات اجتماعی مشارکت دارند (زارع شاه آبادی و همکاران، ۱۳۹۱).

منابعی که سرمایه اجتماعی در آنها خلق می‌شود عبارت‌اند از: خانواده، مدارس و نهادهای آموزشی، اصناف و مشاغل، نهادهای مدنی و اجتماعات محلی. منابع فوق همگی اهمیت مهمی در ایجاد سرمایه اجتماعی دارند ولی تأثیر نهادهای مدنی در این زمینه بیشتر از سایر منابع است (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۱). تعاونی‌های کشاورزی نیز به عنوان انجمن‌های مردم‌نهاد، مکانی برای تولید سرمایه اجتماعی هستند. در شرایط کنونی، تعاون یکی از عوامل توسعه اقتصادی به شمار می‌آید که در راستای سیاست‌های دولت در ارتقای سطح درآمد و وضعیت اجتماعی مردم نقش بسزایی ایفا می‌کند و چنانچه به طور اصولی مورد حمایت قرار گیرد، باعث کاهش هزینه دولتی می‌شود. بدین لحاظ دولت‌های بسیاری از کشورهای در حال توسعه سعی کرده‌اند نوعی سیستم اقتصادی-اجتماعی، که در آن برای بخش تعاون مقام خاصی در نظر گرفته شده باشد به وجود آورند و هدف از توسعه نهضت تعاونی در کشورهای در حال توسعه این است که از این طریق نه تنها به نوسازی شیوه‌های کهنه اقتصادی پرداخته شود، بلکه شرایط اقتصادی-اجتماعی عادلانه‌تری نیز برقرار گردد (سرمه، ۱۳۸۹).

مطالعات نشان داده‌اند برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی در روستاهای تحت پوشش تعاونی از روستاهای خارج از پوشش تعاونی بهتر و بیشتر اجرا شده است. این موضوع نشان می‌دهد که تعاونی‌های کشاورزی توانسته‌اند به عنوان یک تشکل محلی، میزان همکاری جمعی را در بین کشاورزان تحت پوشش خود تسهیل کنند که منشأ این همکاری به وجود شکل‌های مختلف سرمایه اجتماعی در جامعه مورد نظر برمی‌گردد (شارع پور، ۱۳۸۵).

از سویی، تشکیل و توسعه شرکت‌های تعاونی در مناطق شهری و روستایی بهترین راه تجمیع امکانات مالی اندک افراد متوسط جامعه و طبقه کارگر و کشاورز است. تجربه نشان داده است که با تجمیع، توسعه و به کار افتادن همین سرمایه و پس‌اندازهای کوچک و با امکانات مالی مردم عادی

و کم‌درآمد جامعه، بازار پول و سپس بازار سرمایه در یک کشور ایجاد می‌شود و تکامل می‌یابد. به‌واسطه اطلاع کاملی که تعاونی‌ها از موقعیت اقلیمی حوزه محل خود دارند می‌توانند عوامل تولید را به نحو مطلوبی با یکدیگر ترکیب نموده و در نتیجه با هماهنگی ساختن نیروها و امکانات موجود حداکثر بهره‌برداری را از سرمایه انجام دهند. این امر خود باعث کاهش هزینه‌های تولید و در نتیجه افزایش درآمد و سود و پس انداز آن شده که متعاقباً در راه سرمایه‌گذاری بهتر و بیشتر به کار خواهد رفت.

و اما اهمیت شیلات به دلیل سهم مهم آبزیان در تأمین غذای مصرفی جامعه است و هم به نقش مهم و روزافزونی که در پایداری اکوسیستم ایفا می‌کند برمی‌گردد. گفتنی سازمان شیلات ایران فعالیت خود را بیشتر بر استان‌های ساحلی متمرکز کرده بود، ولی پتانسیل‌های بالقوه استان‌های غیر ساحلی از جمله سدها، سراب‌ها، رودخانه‌ها، چشمه‌ها و منابع آب خرد کشاورزی، باعث شد تا این سازمان سیاست خود را تغییر داده و با فعالیت آبی پروری و تشکیل شیلات در استان‌های غیر ساحلی نیز موافقت کند. در استان ایلام نیز در سال ۱۳۷۵ مدیریت شیلات تشکیل شد، در حالی که قبل از آن، یک واحد پرورش ماهی گرمابی در سطح استان فعال و سرانه مصرف آبزیان حدود ۲۵۰ گرم بوده که با تلاش‌ها و فعالیت‌های صورت گرفته در حال حاضر بیش از ۲۰۰ مزرعه پرورش ماهی سردابی و گرمابی و استخر دومانظوره به فعالیت مشغول‌اند و با کارهای تبلیغاتی صورت گرفته از جمله کلاس‌های طبخ آبزیان، برنامه‌های رادیویی تلویزیونی و پخش سی دی آموزشی، سرانه مصرف در استان به حدود ۷ کیلوگرم رسیده است. از طرفی در استان نزدیک به ۱۵ رشته رودخانه مهم و بیش از ۲۰۰۰ حلقه چاه عمیق و نیمه عمیق کشاورزی و نیز سدهای مهم آبرگیری شده از جمله سد سیمره در شهرستان بدره، سد کنگیر در شهرستان ایوان، سد دویرج در شهرستان دهلران و سد کرخه در محدوده شهرستان‌های آبدانان و دهلران و سایر سدهای در دست ساخت و مطالعه وجود دارند که منبع بالقوه‌ای جهت توسعه آبی‌پروری در قالب احداث مجتمع، احداث مزارع پرورش ماهی در قفس در سدها، فعالیت صید و صیادی و احداث مراکز عرضه آبزیان، صادرات به کشور عراق و توسعه صنایع فراوری و به تبع آن اشتغال‌زایی به شمار می‌آیند. با این ظرفیت‌ها و در صورت مساعدت و همراهی سایر ادارات، تا پایان سال ۱۴۰۴ بیش از ۲۵۰۰۰ تن انواع آبزیان قابل برداشت

خواهد بود. گفتنی است میزان تولید و صید آبزیان در جهان حدوداً ۱۶۰ میلیون تن و سرانه مصرف ۱۹/۲ کیلوگرم است و در ایران میزان تولید و صید آبزیان حدوداً ۹۰۰۰۰۰ تن و سرانه مصرف ۹ کیلوگرم می باشد. یاد آوری می شود در حال حاضر، تعداد شرکت های تعاونی شیلات فعال در استان ایلام ۱۶ تعاونی می باشند که با وجود آب و هوای معتدل و مردمان علاقه مند به فعالیت در حوزه آبی پروری و در صورت نظر مساعد مسئولان می توان آینده ای بسیار روشن را در این زمینه برای استان ایلام متصور شد. بدین ترتیب، با وجود اهمیتی که تعاونی های شیلات می توانند در ارتقای کیفیت بخش کشاورزی و تولید داشته باشند، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که تأثیر سرمایه اجتماعی بر موفقیت تعاونی های شیلات استان ایلام چگونه است؟

پیشینه تحقیق

عزیزپور فرد و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله ای تحت عنوان «تأثیر سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی های دامداران شهرستان کوهدهشت» نشان دادند که متغیرهای سن، سابقه عضویت و تعداد دام دارای رابطه منفی و معنی دار و متغیرهای اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و حمایت اجتماعی دارای رابطه مثبت و معنی دار با متغیر میزان موفقیت در تعاونی های دامداران بوده اند.

کاظمی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله ای با عنوان «تبیین وضعیت سرمایه اجتماعی در تعاونی های دامداری شرق استان خوزستان» نشان دادند که بین متغیرهای تعداد دام، تعداد اعضای تعاونی، انگیزه عضویت در تعاونی، روابط اجتماعی، شرکت در کلاس های آموزشی، تعداد اعضای خانوار، عضویت در تشکل ها و مشارکت سیاسی با سرمایه اجتماعی اعضای تعاونی های دامداران شرق استان خوزستان رابطه معناداری وجود دارد.

فیروزجانی و همکاران (۱۳۸۵) در مقاله ای با عنوان «مقایسه مؤلفه های سرمایه اجتماعی کشاورزان عضو و غیر عضو تعاونی های تولید روستایی» نشان دادند که چهار عامل مبادله اطلاعات با خارج از نظام اجتماعی، اعتماد به نهادها و شبکه روابط رسمی و میزان آگاهی به ترتیب به عنوان مهم ترین فاکتورهای متمایزکننده دو گروه (عضو و غیر عضو تعاونی تولید) شناسایی شدند به طوری که اعضای تعاونی تولید

نسبت به غیر اعضا از نظر دارا بودن این مؤلفه‌ها در سطح بالاتری قرار داشتند و این چهار عامل باعث تشدید و تسهیل همکاری‌ها در بین اعضای تعاونی تولید برای اجرای برنامه‌های توسعه‌ای شده‌اند.

ترابی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در عملکرد شرکت‌های تعاونی» (مطالعه موردی تعاونی‌های دام و طیور شهرستان مشهد) نشان داد که از میان انواع متغیرهای اثرگذار بر عملکرد شرکت‌های تعاونی، متغیرهای مستقل مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، آگاهی اجتماعی، سطح تحصیلات و سن پاسخگویان بر میزان عملکرد شرکت‌های تعاونی اثرگذارند و ۶۹/۱ درصد عوامل مؤثر بر متغیر عملکرد شرکت‌های تعاونی را تبیین کرده‌اند.

مجردی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های دامپروری را در شهرستان خدابنده با استفاده از تحلیل عاملی بررسی کردند و نشان دادند که ۸ عامل هماهنگی - آموزشی، حرفه‌ای، اقتصادی، حمایتی، سازمانی، اجتماعی، ارتباطی و رسانه‌ای و بازاریابی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر موفقیت تعاونی‌ها بودند.

حیدری ساریان (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «عوامل مؤثر بر موفقیت‌های تعاونی‌های تولید روستایی پارس آباد» نشان داد موفقیت تعاونی‌های تولیدی در مناطق روستایی شهرستان پارس آباد منوط به ارتقای مشارکت اجتماعی اعضا، ارتقای میزان دانش، مهارت و نگرش اعضا، آموزش اعضا به وسیله مروجان کشاورزی، ارتقای انگیزش درونی اعضا، حمایت‌های مادی و معنوی دولت، تسهیل فرایند بازاریابی و بازاریابی محصولات تولیدی، تدوین قوانین پیشرفته در راستای حمایت همه‌جانبه از تعاونی‌های تولید روستایی، فرهنگ‌سازی در راستای نهادینه کردن کار و فعالیت تعاونی همکاری گروهی، تقویت سرمایه اجتماعی و ارتقای امنیت روحی و روانی در محیط کار می‌باشد.

عباسی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونی‌های تولیدی استان اردبیل» نشان دادند که متغیرهای میزان مشارکت، رضایت از عملکرد اداره تعاونی، همگامی، هم‌فکری، رضایت از عملکرد هیئت مدیره، مسئولیت‌پذیری، دلبستگی اعضا به

شرکت، اعتماد، نوع نگرش به نحوه مدیریت، روابط عاطفی و توجه‌شوندگی اعضا بر موفقیت تعاونی‌ها نقش دارند.

سیفی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت اجتماعی روستاییان در طرح‌های عمرانی اجرا شده در شهرستان قائم شهر» نشان داد که رابطه معناداری بین متغیرهای جنسیت، بیگانگی اجتماعی، انسجام و اعتماد اجتماعی با مشارکت روستاییان در ابعاد مختلف عضویت، موقعیت و مشارکت در تصمیم‌گیری با احتمال ۹۹٪ وجود دارد.

جلیلی جشن آبادی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی نقش سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی تولید (مطالعه موردی تعاونی‌های تولید مشهد)» نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و موفقیت تعاونی‌های تولید رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و بر اساس آزمون همبستگی کرامر، میزان این همبستگی ۰/۴۸ می‌باشد.

جونز و کلارک (Jones & Clark, 2013) در پژوهش خود با تجزیه و تحلیل سه عنصر سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی و اعتماد به نهادها و شبکه‌های اجتماعی نشان دادند که داشتن شبکه‌های اجتماعی انبوه منجر به ایجاد سطوح بالاتری از آگاهی زیست محیطی می‌شود و داشتن سرمایه اجتماعی قوی باعث می‌گردد که ساکنان جوامع ساحلی سطوح بالاتری از سیاست‌های حفاظت از سواحل را بپذیرند.

سیلویا و همکاران (Sylvia et al., 2014) با تجزیه و تحلیل موفقیت تعاونی‌های شیلات نشان دادند که اعضای تعاونی‌ها موفقیت خود را در گروهی وجود شرایطی از جمله گروه‌های همگن، حقوق اختصاص داده شده، شرایط ایمن و قراردادهای الزام‌آور می‌دانند.

تحقیق دی آلسی و همکاران (De Alessi et al., 2014) نشان داد که مشوق‌های اقتصادی دارای تأثیر مثبت و نظارت دارای تأثیر منفی در ساختار، عملکرد و مشارکت اعضای تعاونی‌ها بوده‌اند.

نتایج تحقیق کاستلینی (Castellini, 2014) نشان داد تعاونی‌هایی که برنامه ریزی و کنترل آنها به صورت مشارکتی است، نسبت به سایر تعاونی‌ها موفق‌تر عمل می‌کنند.

بریسکو (Briscoe, 2010) در پژوهشی با عنوان «موانع مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولیدی محصولات کشاورزی» عدم توجه به آموزش، عدم میزان ارتباط عاطفی و درونی اعضا، بی‌توجهی به بازاریابی محصولات کشاورزی و رهبری غیرپویا توسط هیئت مدیره را از موانع مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولیدی می‌داند.

آنال و همکاران (Unal et al., 2009) در پژوهشی نتیجه گرفتند که مشکلات مالی، آموزشی و قانونی عوامل اساسی در عدم موفقیت تعاونی‌ها در ترکیه هستند.

رابرتسون و همکاران (Robertson et al., 2003) عدم آگاهی و مهارت‌های لازم و فقدان انگیزه را عامل عدم موفقیت تعاونی‌ها دانسته‌اند.

بنتوراکی (Benturaki, 2000) علل عدم موفقیت تعاونی‌های تانزانیا را سیاست‌های مداخله‌گرانه دولت، تخلف و تجاوز از اصول اساسی تعاون، قوانین غیر پیشرفته تعاونی، عدم استقلال و خودمختاری، نبود بروکراسی، عدم توانمندسازی اعضا و فقدان ساختار سازمانی کارآمد برشمرده است.

رودریگز (Rodriguez, 2003) نتیجه گرفته است که آموزش ناکافی و عدم آموزش‌های تخصصی از موانع بسیار مهم در موفقیت تعاونی‌هاست.

جان و همکاران (John et al., 2001) نبود تشریک مساعی و همکاری اعضا را از موانع موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی می‌دانند.

بررسی مطالعات و پژوهش‌ها نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی که از مشخصه‌های ذاتی تشکل‌های اجتماعی از جمله تعاونی‌هاست می‌تواند به عنوان یکی از عوامل اثرگذار بر موفقیت تعاونی‌ها در نظر گرفته شود. چهار مؤلفه اعتماد اجتماعی، آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی مهم‌ترین ابعاد سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهند که در بسیاری از پژوهش‌ها جهت سنجش این متغیر مورد استفاده قرار گرفته‌اند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴؛ عزیزپورفرد و همکاران، ۱۳۹۳؛ رضایی و زارعی، ۱۳۹۳؛ زارع شاه آبادی و همکاران، ۱۳۹۱). در پژوهش حاضر نیز سرمایه اجتماعی با استفاده از چهار مؤلفه مذکور اندازه‌گیری شده است.

روش شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی بوده است. جامعه آماری پژوهش را اعضای ۱۶ تعاونی فعال شیلات استان ایلام با ۱۸۷ نفر عضو تشکیل داده‌اند که با توجه به محدود بودن تعداد جامعه آماری، تمام افراد به شیوه سرشماری مورد مطالعه قرار گرفتند و ۱۸۰ پرسش‌نامه تجزیه و تحلیل شد. در جدول ۱ تعاونی‌ها و تعداد اعضای آنها به تفکیک محل استقرار هر تعاونی آورده شده است.

جدول ۱. مشخصات تعاونی‌های مورد مطالعه

ردیف	نام تعاونی	تعداد اعضا	منطقه	ردیف	نام تعاونی	تعداد اعضا	منطقه
۱	تعاونی شماره ۴۰۵	۷	دهلران-میمه	۹	تعاونی شماره ۱۲۹۴	۷	ایلام
۲	تعاونی شماره ۴۱۱	۷	بدره-کلم	۱۰	تعاونی شماره ۱۱۳۸	۷	آسمان آباد
۳	تعاونی شماره ۱۸۳	۷	بدره-کلم	۱۱	تعاونی شماره ۲۰۱۴	۲۱	آبدانان
۴	تعاونی شماره ۲۵۸	۷	بدره-کلم	۱۲	تعاونی شماره	۴۴	آبدانان
					۱۸۳۲		
۵	تعاونی شماره ۶۸۷	۷	سیروان- سرآب کلان	۱۳	تعاونی شماره ۲۳۳	۱۷	دهلران
۶	تعاونی شماره ۶۵۱	۷	سیروان- سرآب کلان	۱۴	تعاونی شماره ۱۹۴۸	۱۲	دره شهر
۷	تعاونی شماره ۶۸۶	۷	سیروان- سرآب کلان	۱۵	تعاونی شماره	۱۲	هلیلان
					۲۹۶۸		
۸	تعاونی شماره ۶۳۷	۷	ایلام- میشخاص	۱۶	تعاونی شماره	۱۱	هلیلان
					۲۷۸۲		

ابزار پژوهش پرسش‌نامه بوده است که بر اساس مرور ادبیات موضوع در ۳ بخش زیر طراحی شد: ۱- ویژگی‌های فردی حرفه‌ای اعضا، ۲- مؤلفه‌های سنجش سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی) و ۳- بخش مربوط به سنجش متغیر وابسته موفقیت تعاونی شیلات. گفتنی است که برای سنجش سرمایه اجتماعی در چهار بعد اعتماد اجتماعی

و آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴؛ عزیزپورفرد و همکاران، ۱۳۹۳؛ رضایی و زارعی، ۱۳۹۳؛ زارع شاه آبادی و همکاران، ۱۳۹۱) و سنجش میزان موفقیت تعاونی (مجردی و همکاران، ۱۳۹۲؛ عزیزپورفرد و همکاران، ۱۳۹۳؛ عباسی و همکاران، ۱۳۸۸) از گویه‌هایی در قالب طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت در پرسش‌نامه استفاده شد. برای سنجش روایی پرسش‌نامه از نظرات اساتید دانشگاه و کارشناسان حوزه تعاون استفاده شد و به منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه، با انجام پیش‌آزمون بر روی ۳۰ نفر از اعضای سایر تعاونی‌های کشاورزی در استان ایلام، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقدار آن برای بخش‌های مختلف اعتماد اجتماعی ($\alpha=0/76$)، آگاهی اجتماعی ($\alpha=0/77$)، انسجام اجتماعی ($\alpha=0/81$)، مشارکت اجتماعی ($\alpha=0/77$)، و موفقیت تعاونی ($\alpha=0/79$) به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، واریانس، انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی و رگرسیون چندگانه) و به کمک نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد.

نتایج و بحث

در این قسمت ابتدا به ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای جامعه مورد مطالعه و سپس به بررسی رابطه میان متغیرها و میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته پرداخته شده است. بر اساس یافته‌های به دست آمده، میانگین سنی پاسخگویان ۴۷ سال بوده است و بیشترین فراوانی افراد مورد مطالعه (۵۴ نفر معادل ۳۰/۰۰ درصد) در گروه سنی ۳۷ تا ۴۴ سال قرار داشتند. این یافته نشان می‌دهد که قشر جوان تمایل کمتری به فعالیت در عرصه پرورش آبزیان دارند. بیشتر افراد (۱۵۰ نفر معادل ۸۳/۳۰ درصد) مرد و تنها ۱۶/۷ درصد زن بودند. این یافته نشان می‌دهد که فعالیت زنان در حوزه پرورش ماهی کم می‌باشد. محل تولد بیشتر پاسخگویان (۱۴۵ نفر معادل ۸۰/۵۶ درصد) در روستا بود که نشان می‌دهد افراد مورد مطالعه با فعالیت‌های کشاورزی و دامی آشنا بوده‌اند. حدود ۶۶ درصد از افراد مورد مطالعه دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر بوده‌اند. میانگین میزان درآمد سالانه اعضا ۷۳۰ میلیون ریال و سابقه عضویت در شرکت تعاونی اکثریت پاسخگویان

(۵۲ نفر برابر ۲۸/۹۰ درصد) ۱۶-۲۰ سال بوده است. شغل اصلی نزدیک به نیمی از پاسخگویان (۸۱ نفر معادل ۴۵/۰۰ درصد) پرورش ماهی بوده است. این یافته نشان می دهد که اکثریت اعضا به صورت تخصصی و به عنوان یک شغل به پرورش آبزیان پرداخته اند. بیشتر پاسخگویان (۱۱۴ نفر برابر ۶۳/۳ درصد) در دوره های آموزشی ترویجی شرکت کرده اند. این یافته نشان می دهد که می توان از قابلیت های ترویج و آموزش کشاورزی در اطلاع رسانی به افراد استفاده نمود.

جدول ۲. ویژگی های فردی پاسخگویان (n=۱۸۰)

گروه	فراوانی	درصد	میانگین	نما
سن (سال)	-	-	۴۷	رده سنی ۳۷ تا ۴۴
جنسیت	مرد	۸۳/۳۰		مرد
	زن	۱۶/۷۰		
محل تولد	شهر	۱۹/۴۰		روستا
	روستا	۸۰/۶۰		
تحصیلات	زیر دیپلم	۳۴		دیپلم و بالاتر
	دیپلم و بالاتر	۶۶		
درآمد سالانه (میلیون ریال)	کمترین درآمد:	-	۷۳۰	۶۰۰-۷۰۰
	بیشترین درآمد:	-		
	۳۷۰			
	۹۳۰			
سابقه عضویت در تعاونی (سال)	-	-	۱۹	۱۶ تا ۲۰
شرکت در دوره آموزشی ترویجی	بله	۱۱۴		بله
	خیر	۶۶		

مأخذ: یافته های تحقیق

بررسی وضعیت مؤلفه های سرمایه اجتماعی

همان گونه که در روش شناسی پژوهش توضیح داده شد، سرمایه اجتماعی در این پژوهش بر اساس چهار مؤلفه اعتماد اجتماعی، آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی بررسی و جهت سنجش هر یک از این ابعاد از گویه هایی در قالب طیف لیکرت (۱=خیلی کم، ۲=کم،

۳= تا حدودی، ۴= زیاد و ۵= خیلی زیاد) استفاده گردید که نتایج به دست آمده در جدول‌های ۳ تا ۶ آورده شده است.

جدول ۳. اولویت بندی گویه‌های اعتماد اجتماعی (n=۱۸۰)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه‌ها
۱	۰/۲۳۷	۰/۷۷۲	۳/۲۵	تا چه میزان در بیان دیدگاه خود (هر چند مخالف) در حضور جمع راحت هستید؟
۲	۰/۲۵۴	۰/۸۰۸	۳/۱۸	تا چه میزان اعضای تعاونی روی قول و قرارشان می‌مانند؟
۳	۰/۲۷۳	۰/۷۱۲	۲/۶۰	تا چه میزان اعضای تعاونی وسایل مورد نیاز را به یکدیگر امانت می‌دهند؟
۴	۰/۲۸۰	۰/۸۶۸	۳/۱۰	تا چه میزان از انتقاد همکارانتان استقبال کرده و روی خوش نشان می‌دهید؟
۵	۰/۲۸۷	۰/۹۱۴	۳/۱۸	تا چه میزان به عنوان عضوی از اعضای تعاونی از جذب اعضای تازه استقبال می‌کنید؟
۶	۰/۳۲۳	۱/۰۱	۳/۱۲	تا چه میزان برای انتقال دانسته‌ها و تجربیات خود و همکاران ارزش قائل شده و برایش وقت می‌گذارید؟
۷	۰/۳۲۴	۰/۹۵۲	۲/۹۳	تا چه میزان معتقدید که در مواقع گرفتاری (قرض گرفتن پول) می‌توانید بر روی کمک همکارانتان حساب کنید؟
۸	۰/۳۳۲	۱/۰۸	۳/۲۵	تا چه میزان به گروه‌های اجتماعی غیر دولتی نظیر انجمن‌های خیریه صندوق قرض الحسنه و غیره اعتماد دارید؟
۹	۰/۳۴۸	۰/۸۲۵	۲/۳۷	تا چه میزان اعضای تعاونی افرادی صادق و درستکارند؟
۱۰	۰/۳۵۲	۰/۹۴۷	۲/۶۹	تا چه میزان اعضای تعاونی نسبت به یکدیگر اعتماد دارند؟
۱۱	۰/۳۹۲	۰/۸۸۶	۲/۲۶	تا چه میزان با سایر افراد تعاونی در مورد مسائل مربوط مشورت می‌کنید؟
۱۲	۰/۳۹۳	۰/۷۳۹	۱/۸۸	تا چه میزان اعضای تعاونی نسبت به یکدیگر احساس مسئولیت می‌کنند؟
۱۳	۰/۳۹۹	۱/۰۵	۲/۶۳	تا چه میزان به نهادهای رسمی نظیر جهاد کشاورزی، اداره تعاون، بانک‌ها و غیره اعتماد دارید؟

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۴. اولویت بندی گویه‌های آگاهی اجتماعی (n=۱۸۰)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه‌ها
۱	۰/۲۵۳	۰/۸۰۳	۳/۱۷	تا چه میزان از رسانه‌های ارتباط جمعی استفاده می‌کنید؟
۲	۰/۲۸۵	۰/۷۸۳	۲/۷۵	تا چه میزان درباره قابلیت‌های بالقوه تعاونی خود آگاهی دارید؟
۳	۰/۳۰۰	۰/۸۵۵	۲/۸۵	تا چه میزان از تنوع مشتری‌های محصولات تعاونی خود آگاهی دارید؟
۴	۰/۳۶۴	۰/۸۹۹	۲/۴۷	تا چه میزان درباره بازار فروش محصولات تعاونی خود شناخت دارید؟
۵	۰/۳۹۳	۱/۰۴	۲/۶۴	تا چه میزان از دستاوردهای تحقیقات شیلات در حیطه فعالیت خود شناخت دارید؟
۶	۰/۴۶۱	۰/۹۷۸	۲/۱۲	تا چه میزان از تسهیلات اداره تعاون و بانک‌ها نسبت به فعالیت خود آگاهی دارید؟
۷	۰/۴۷۷	۱/۰۴	۲/۱۸	تا چه میزان با بیمه کردن فعالیت‌های تعاونی آگاهی دارید؟
۸	۰/۴۸۸	۱/۰۸	۲/۲۱	تا چه میزان معتقد هستید ارتباط با ارگان‌های مردمی و محلی در ارتقای سطح آگاهی اعضای تعاونی مؤثر است؟
۹	۰/۵۱۲	۱/۰۱	۱/۹۷	دامنه اطلاعات شما نسبت به مسائل اطراف خود به ویژه در حیطه فعالیتتان چه میزان است؟
۱۰	۰/۵۴۰	۰/۹۸۸	۱/۸۳	تا چه میزان از وضعیت اقتصادی و تولیدی واحدهای رقیب آگاهی دارید؟
۱۱	۰/۵۶۶	۱/۴۰	۲/۴۷	تا چه میزان از مجموع مسئولیت‌های خود در قبال تعاونی آگاهی دارید؟

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵. اولویت بندی گویه‌های انسجام اجتماعی (n=۱۸۰)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه‌ها
۱	۰/۳۱۴	۰/۸۵۰	۲/۷۰	در رعایت قوانین و مقررات تعاونی حتی اگر مخالف منافعتان باشد، به چه میزان پایبندید؟
۲	۰/۴۴۵	۰/۹۳۱	۲/۰۹	چقدر مشورت گرفتن از همکاران در کارتان اهمیت می‌دهید؟
۳	۰/۴۵۵	۰/۷۸۸	۱/۷۳	در صورت بروز گرفتاری برای دیگر اعضا چقدر خود را موظف به کمک کردن به دیگران می‌دانید؟
۴	۰/۴۷۵	۱/۱۴	۲/۴۰	چقدر عملکرد اعضا و ارکان شرکت تعاونی خود اطمینان دارید؟
۵	۰/۴۹۶	۰/۸۳۹	۱/۶۹	چقدر به نصایح دیگر اعضا در کارتان اهمیت می‌دهید؟
۶	۰/۵۰۲	۱/۱۴	۲/۲۷	در صورتی که فردی از اعضای تعاونی بیمار شود تا چه میزان خود را موظف به عیادت از او می‌دانید؟
۷	۰/۵۱۹	۰/۸۹۹	۱/۷۳	به چه میزان منافع جمعی در تعاون را بر منافع شخصی ترجیح می‌دهید؟
۸	۰/۵۴۲	۱/۰۸	۱/۹۹	در ارتباط با مسائل مختلف چقدر با دیگر اعضا بگو مگو دارید؟
۹	۰/۵۶۳	۰/۹۶۹	۱/۷۲	تا چه حد با دیگر اعضای تعاونی اختلافات سیاسی و جناحی دارید؟

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶. اولویت بندی گویه‌های مشارکت اجتماعی (n=۱۸۰)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه‌ها
۱	۰/۲۹۲	۰/۹۸۴	۳/۳۶	تا چه میزان درباره طرح‌های تعاونی، خود را ملزم به ارائه نظرات و پیشنهادات سازنده می‌دانید؟
۲	۰/۲۹۷	۰/۹۶۷	۳/۳۶	تا چه حد در خرید نهاده‌های تولیدی با سایر اعضا مشارکت دارید؟
۳	۰/۳۰۴	۰/۹۶۷	۳/۱۸	تا چه میزان از طرح‌های اقتصادی در تعاونی استقبال کرده و تمایل به مشارکت دارید؟
۴	۰/۳۰۸	۰/۷۶۵	۲/۴۸	تا چه میزان در همایش‌های برگزار شده در زمینه شیلات فعالیت دارید؟

۶۷				بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی در .....
ادامه جدول ۶.				
۵	۰/۳۱۷	۱/۰۰	۳/۱۵	تا چه حد در مراسم شادی و ترحیم شرکت می‌کنید؟
۶	۰/۳۲۰	۱/۰۷	۳/۳۴	در تشکل‌های محلی و مردمی چقدر مشارکت دارید؟
۷	۰/۳۲۱	۰/۸۳۵	۲/۶۰	تا چه حد در انتخاباتی مانند مجلس و ریاست جمهوری شرکت می‌کنید؟
۸	۰/۳۸۶	۰/۹۷۱	۲/۵۱	تا چه حد در میزان فروش محصول تولیدی با هم مشارکت دارید؟
۹	۰/۴۴۰	۱/۱۱	۲/۵۲	تا چه میزان در تصمیم‌گیری‌های مربوط به تعاونی شرکت می‌کنید؟
۱۰	۰/۴۵۵	۰/۷۷۴	۱/۷۰	چقدر معتقدید گسترش تعاملات با دیگر تعاونی‌ها باعث افزایش عملکرد تعاونی‌ها می‌شود؟
۱۱	۰/۴۸۷	۰/۹۵۰	۱/۹۵	چقدر خود را ملزم به شرکت در جلسات مجمع عمومی تعاونی می‌دانید؟
۱۲	۰/۴۹۰	۱/۰۴	۲/۱۲	به چه میزان گفتگو و تبادل نظر با اعضا را در پیشبرد اهداف تعاونی مهم می‌دانید؟

مأخذ: یافته‌های تحقیق

سنجش میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات

در این پژوهش جهت بررسی میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات از ۱۵ سؤال در قالب طیف لیکرت استفاده شد که بر اساس اطلاعات جدول ۷، از دیدگاه پاسخگویان گویه "اهمیت قائل شدن به نوآوری‌ها و خلاقیت‌های اعضا" مهم‌ترین گویه در بین گویه‌های مورد بررسی بوده است.

جدول ۷. اولویت بندی گویه‌های میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات (n=۱۸۰)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه‌ها
۱	۰/۲۵۸	۰/۹۳۰	۳/۶۰	اهمیت قائل شدن به نوآوری‌ها و خلاقیت‌های اعضا
۲	۰/۲۷۵	۱/۰۰	۳/۶۳	رضایت اعضا از عملکرد تعاونی
۳	۰/۲۸۴	۰/۹۷۵	۳/۴۳	ارائه مشاوره و راهنمایی به اعضا در رفع مشکلات شخصی
۴	۰/۳۰۰	۰/۹۱۵	۳/۰۵	رسیدگی به امور رفاهی و خدماتی اعضا
۵	۰/۳۵۷	۱/۰۰	۲/۸۰	اطلاع رسانی بموقع به اعضا در زمینه نیازهایشان
۶	۰/۴۱۰	۰/۶۱۲	۱/۴۹	موفقیت تعاونی‌های شیلات در بازاریابی محصولات تولیدی
۷	۰/۴۱۶	۰/۷۱۷	۱/۷۲	استفاده از نیروی متخصص و کارآمد در تعاونی
۸	۰/۴۴۰	۰/۷۲۷	۱/۶۵	موفقیت تعاونی در اعطای وام و تسهیلات به اعضا
۹	۰/۴۵۱	۰/۶۷۲	۱/۴۹	ارائه برنامه‌های تشویقی برای اعضای فعال
۱۰	۰/۴۵۹	۰/۷۶۳	۱/۶۶	ارتباط مؤثر و مستمر با دیگر تعاونی‌ها و اتحادیه‌ها
۱۱	۰/۴۷۳	۰/۶۳۹	۱/۳۵	موفقیت تعاونی در افزایش سوددهی فعالیت‌های تولیدی اعضا
۱۲	۰/۴۸۶	۰/۷۶۸	۱/۵۸	موفقیت شرکت تعاونی در دسترسی اعضا به دستگاه‌ها و فناوری‌های جدید علمی و صنعتی
۱۳	۰/۵۰۶	۰/۹۲۲	۱/۸۲	موفقیت شرکت تعاونی در تأمین تسهیلات زیربنایی (ساختمان، انبار و ..) اعضا
۱۴	۰/۵۸۴	۱/۰۰	۱/۷۱	ارائه برنامه‌های تفریحی و سرگرم‌کننده برای تمام اعضا
۱۵	۰/۶۳۰	۱/۰۴	۱/۶۵	موفقیت شرکت تعاونی در تأمین ماشین‌آلات ارزان قیمت مورد نیاز اعضا

مأخذ: یافته‌های تحقیق

رابطه میان متغیرهای پژوهش

به منظور بررسی رابطه میان ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای و ابعاد سرمایه اجتماعی و موفقیت تعاونی‌های شیلات از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. همان گونه که در جدول ۸ نشان داده شده است، بین سطح تحصیلات، سابقه عضویت و تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی و میزان موفقیت تعاونی شیلات رابطه مستقیم و معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد.

جدول ۸. نتایج بررسی رابطه میان متغیرهای تحقیق با موفقیت تعاونی‌های شیلات (n=۱۸۰)

متغیر	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی‌داری (p)
سن	۰/۱۹۷	۰/۱۲۱
سطح تحصیلات	۰/۵۸۲	۰/۰۰۲
سابقه عضویت	۰/۶۳۲	۰/۰۰۰
اعتماد اجتماعی	۰/۵۲۸	۰/۰۰۰
آگاهی اجتماعی	۰/۵۹۸	۰/۰۰۰
انسجام اجتماعی	۰/۴۹۰	۰/۰۰۱
مشارکت اجتماعی	۰/۶۲۰	۰/۰۰۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تحلیل رگرسیون چندگانه

در این مرحله، جهت تعیین نقش و تأثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، از رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام استفاده شد. برای این کار، کلیه متغیرهایی که دارای همبستگی معنی‌دار با متغیر میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات بودند وارد معادله رگرسیونی شدند. مدل رگرسیون تا چهار گام ادامه پیدا کرد. البته جهت استفاده از مدل رگرسیونی رعایت مفروضات استفاده از رگرسیون خطی مورد توجه قرار گرفت به این معنا که جهت بررسی استقلال خطاها از یکدیگر از آزمون دوربین واتسون استفاده گردید. مقدار این آماره معادل ۱/۹۹ به دست آمد که با توجه به اینکه در حد فاصل ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد، فرض استقلال خطاها از یکدیگر پذیرفته شد. جدول ۹ خلاصه مدل رگرسیون را نشان می‌دهد.

جدول ۹. ویژگی‌های مدل رگرسیونی تأثیر سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی‌های شیلات استان ایلام

(n=۱۸۰)

گام	نام متغیر	R	R ²	$\bar{R}^2$	F
۱	سابقه عضویت	۰/۵۳۶	۰/۲۸۷	۰/۲۸۱	۵۵/۷۱۸**
۲	آگاهی اجتماعی	۰/۵۸۹	۰/۳۴۶	۰/۳۲۴	۴۴/۹۷۰**
۳	سطح تحصیلات	۰/۶۹۸	۰/۴۸۷	۰/۴۸۱	۳۹/۴۸۴**
۴	مشارکت اجتماعی	۰/۷۱۸	۰/۵۱۵	۰/۵۰۷	۳۱/۶۴۸**

مأخذ: یافته‌های تحقیق

** معنی‌دار در سطح خطای یک درصد

جدول ۱۰. ضرایب مدل رگرسیونی تأثیر سرمایه اجتماعی بر موفقیت تعاونی‌های شیلات استان ایلام

(n=۱۸۰)

متغیرهای پیش‌بین	B	خطای معیار	β	t	سطح معنی‌داری (Sig)
عدد ثابت (عرض از مبدأ)	۱/۳۴۴	۰/۱۵۲	-	۹/۴۲۸	۰/۰۰۰
سابقه عضویت	۰/۴۱۰	۰/۰۳۸	۰/۳۲۵	۴/۲۳۱*	۰/۰۰۱
آگاهی اجتماعی	۰/۳۱۹	۰/۰۸۳	۰/۱۹۹	۳/۸۴۵	۰/۰۰۰
سطح تحصیلات	۰/۴۲۱	۰/۰۲۸	۰/۲۵۴	۳/۵۴۳	۰/۰۰۵
مشارکت اجتماعی	۰/۳۱۸	۰/۰۵۲	۰/۳۸۸	۶/۱۰۳	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بر اساس نتایج جداول ۹ و ۱۰، در گام نخست، اولین متغیری که وارد معادله رگرسیون گردید، "سابقه عضویت" بود و این بدان معناست که متغیر مزبور بیشترین نقش و تأثیر را بر موفقیت تعاونی‌های شیلات داشته است و به تنهایی حدود ۲۸٪ درصد تغییرات متغیر وابسته میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات را تبیین کرده است. در گام دوم، متغیر "آگاهی اجتماعی" وارد معادله شد که در مجموع این دو متغیر توانستند حدود ۳۴٪ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند. تحلیل رگرسیون تا گام چهارم ادامه پیدا کرد و به ترتیب متغیر سطح تحصیلات در گام سوم و در نهایت متغیر مشارکت اجتماعی در گام چهارم وارد معادله شدند. بدین ترتیب این چهار متغیر در مجموع حدود ۵۱٪ تغییرات متغیر وابسته را تبیین کردند و مابقی تغییرات ناشی از اثر متغیرهایی بوده که در این تحقیق لحاظ نشده اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس یافته‌های به دست آمده از پژوهش، بیشترین فراوانی افراد مورد مطالعه (۵۴ نفر برابر ۳۰ درصد) در گروه سنی ۳۷ تا ۴۴ سال قرار داشتند. این یافته می‌تواند بیانگر این نکته باشد که قشر جوان تمایل کمتری به فعالیت در عرصه پرورش آبزیان دارند. بنابراین، برنامه‌ریزان و

دست‌اندر کاران توسعه و ترویج کسب و کارهای تعاونی‌های شیلات باید راهکارهای افزایش گرایش جوانان به فعالیت در عرصه تعاونی‌های پرورش آبزیان را تدوین و اجرا نمایند.

بیشتر افراد عضو تعاونی‌های شیلات (۱۵۰ نفر با ۸۳/۳۰ درصد) مرد و تنها ۱۶/۷ درصد از آنان زن بودند. این یافته نیز نشان می‌دهد که فعالیت زنان در حوزه پرورش ماهی کم می‌باشد. لذا برنامه‌ریزی برای افزایش ورود زنان به فعالیت در حوزه تعاونی‌های آبزی‌پروری در استان ایلام ضرورت دارد.

شغل اصلی نزدیک به نیمی از پاسخگویان (۸۱ نفر یا ۴۵/۰۰ درصد) پرورش ماهی بوده است. این یافته نشان می‌دهد که این افراد به صورت تخصصی و به عنوان یک شغل به پرورش آبزیان پرداخته‌اند. بیشتر پاسخگویان (۱۱۷ نفر یا ۶۳/۳ درصد) در دوره‌های آموزشی-ترویجی شرکت کرده‌اند. این یافته نشان می‌دهد که می‌توان از قابلیت‌های ترویج و آموزش کشاورزی در اطلاع‌رسانی به افراد عضو تعاونی‌ها استفاده نمود.

نتایج حاصل از آزمون همبستگی میان اعتماد اجتماعی و موفقیت تعاونی‌های شیلات نشان داد که بین دو متغیر یادشده، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های عزیزپور فرد و همکاران (۱۳۹۳)، ترابی (۱۳۸۹)، عباسی و همکاران (۱۳۸۸)، سیفی (۱۳۸۷)، عباسی و همکاران (۱۳۸۸) همسوست. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هر چه میزان اعتماد اجتماعی در بین اعضای تعاونی بیشتر باشد، میزان موفقیت تعاونی‌ها نیز بیشتر است؛ به عبارت دیگر، هر چه تعاونی‌ها موفق‌تر باشند، میزان اعتماد اجتماعی در بین اعضای آنها بالاتر است.

نتایج حاصل از آزمون همبستگی میان مشارکت اجتماعی اعضای تعاونی و موفقیت تعاونی‌های شیلات نشان داد که بین این دو متغیر نیز رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های عزیزپور فرد و همکاران (۱۳۹۳)، حیدری ساریان (۱۳۹۱)، ترابی (۱۳۸۹)، عباسی و همکاران (۱۳۸۸)، عنبری (۱۳۸۰)، جونز و کلارک (۲۰۱۳) همسوست. بنابراین می‌توان گفت که اهمیت دادن به نظر و خواست اعضای تعاونی و بهره‌گیری از پیشنهادهای آنها به شکل‌های مختلف می‌تواند در افزایش مشارکت اعضا مؤثر باشد و باعث موفقیت تعاونی‌ها شود؛ به عبارتی هر چه

موفقیت تعاونی‌های شیلات بیشتر باشد، میزان مشارکت اعضای تعاونی هم بیشتر است. بنابراین، تعاونی‌های شیلات می‌توانند با گرفتن ایده‌های اعضای تعاونی‌ها، زمینه را برای مشارکت این افراد فراهم کنند.

نتایج حاصل از آزمون همبستگی میان انسجام اجتماعی اعضای تعاونی و موفقیت تعاونی‌های شیلات حاکی از آن بود که بین دو متغیر یاد شده رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های عزیزپور فرد و همکاران (۱۳۹۳)، ترابی (۱۳۸۹)، سیفی (۱۳۸۷)، جونز و کلارک (۲۰۱۳) همسوست. بنابراین می‌توان گفت که هر چه انسجام اجتماعی اعضای تعاونی بیشتر باشد، میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات نیز بیشتر است و هر چه میزان موفقیت تعاونی‌های شیلات بیشتر باشد، اعضای این تعاونی‌ها از انسجام اجتماعی بیشتری برخوردارند.

نتایج حاصل از آزمون همبستگی میان آگاهی اجتماعی اعضای تعاونی و موفقیت تعاونی‌های شیلات حاکی از آن بود که بین دو متغیر یاد شده نیز رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های عزیزپور فرد و همکاران (۱۳۹۳)، ترابی (۱۳۸۹)، جونز و کلارک (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. به نظر می‌رسد هنگامی که افراد عضو تعاونی‌ها از مسائل و مشکلات تعاونی آگاهی و اطلاعات بیشتری داشته باشند، توانایی و قدرت اتخاذ تصمیمات درست افزایش پیدا می‌کند و به تبع آن به نتایج بهتری دست پیدا خواهند نمود.

نتایج حاصل از آزمون همبستگی بین میزان تحصیلات اعضای تعاونی و موفقیت تعاونی وجود رابطه مثبت و معناداری را نشان داد. این یافته همسو با نتیجه زارع شاه آبادی و همکاران (۱۳۹۱) می‌باشد. بین سابقه عضویت اعضا و موفقیت تعاونی نیز رابطه مثبت و معنی داری به دست آمد که می‌تواند بدین دلیل باشد که هر چه اعضا سابقه عضویت بیشتری داشته باشند میزان تجربه و آگاهی آنها افزایش یافته و موفقیت تعاونی بیشتر می‌شود. همچنین در تعاونی‌های موفق‌تر اعضا تمایل بیشتری به ماندن در تعاونی پیدا می‌کنند. این یافته با نتیجه عزیزپور فرد و همکاران (۱۳۹۳) مغایرت دارد.

نتایج رگرسیون چندگانه نشان داد که متغیرهای سابقه عضویت، آگاهی اجتماعی، میزان تحصیلات و مشارکت اجتماعی ۵۱٪ درصد تغییرات متغیر وابسته موفقیت تعاونی‌های شیلات را تبیین کردند. این یافته با نتایج تحقیق ترابی (۱۳۸۹)، فیروزجانی و دیگران (۱۳۹۳)، عزیزپور فرد و همکاران (۱۳۹۳)، کاظمی و همکاران (۱۳۹۲) همسو می‌باشد. این یافته نشان می‌دهد که هرچه اعضای تعاونی تجربه بیشتری در تعاونی داشته و تحصیل کرده‌تر باشند، سطح آگاهی آنها نیز بیشتر بوده و به همان اندازه مشارکت بیشتری در فعالیت‌های تعاونی از خود نشان می‌دهند و با آگاهی بیشتر اعضای تعاونی‌ها، ایده‌ها و نظرات مفید تری ارائه می‌گردد. بنابراین هنگامی که سطح آگاهی و دانش و همچنین مشارکت اعضای تعاونی‌ها بیشتر شود، مدیریت این تعاونی‌ها نیز می‌تواند از نظرات و ایده‌های گوناگونی بهره جوید و در برنامه‌ها و فعالیت‌های خود جوانب امر را مدنظر قرار دهد و احتمال موفقیت تعاونی را افزایش دهد.

برپایه نتایج این پژوهش، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

با توجه به تأثیر میزان تحصیلات اعضای تعاونی‌ها بر میزان موفقیت این تعاونی‌ها پیشنهاد می‌گردد که در واگذاری و صدور مجوز تعاونی‌های آبیان، میزان تحصیلات افراد متقاضی راه‌اندازی این تعاونی‌ها مورد توجه قرار گیرد. همچنین افراد عضو تعاونی‌های موجود به ادامه تحصیل و بالا بردن سطح سواد خود تشویق گردند.

با توجه به تأثیر مشارکت اجتماعی در موفقیت تعاونی‌های شیلات پیشنهاد می‌شود که اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی به اهمیت میزان مشارکت افراد عضو تعاونی‌ها توجه کند و با برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی برای مدیران تعاونی‌ها، راهکارها و شیوه‌های مناسب افزایش مشارکت را تبیین نماید. تعاونی‌های شیلات نیز به گونه‌ای برنامه ریزی نمایند که برای افرادی که مشارکت بیشتری در فعالیت‌های تعاونی دارند، امتیازها و مشوق‌هایی در نظر گرفته شود. بنابراین لازم است تا تعاونی‌ها به خواسته‌ها و ایده‌های اعضای خود در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌های سالانه توجه کنند و با دعوت از آنها برای شرکت در مجمع عمومی و نشست‌ها و همچنین با برگزاری جلساتی برای

تبادل اطلاعات و مشورت با دیگر اعضای تعاونی، زمینه افزایش مشارکت اعضای تعاونی را فراهم نمایند.

نظر به تأثیر آگاهی اجتماعی در موفقیت تعاونی‌های شیلات پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش موفقیت تعاونی‌های آبزیان برنامه ریزی لازم برای دسترسی بیشتر اعضای این تعاونی‌ها به وسایل ارتباط جمعی و استفاده بیشتر از رسانه‌ها فراهم گردد. همچنین کارگاه‌های آموزشی با هدف آشنا شدن اعضای این تعاونی‌ها با قوانین و مقررات تعاونی‌ها، روش‌های تأمین مالی تعاونی‌ها و قوانین و مقررات بیمه، روش‌های بازاریابی و مشتری‌مداری، با هدف بالا بردن آگاهی‌های اجتماعی این افراد برگزار شود. همچنین در زمینه فعالیت‌ها و برنامه‌های تعاونی به اعضا اطلاع رسانی شود تا در جریان امور قرار گیرند و سطح آگاهی‌شان بیشتر شود.

از دیگر متغیرهای مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های شیلات، سابقه عضویت اعضا بود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که مدیران و برنامه ریزان دست‌اندرکار تعاونی‌های آبزیان در فعالیت‌ها و برنامه‌هایی که برای این تعاونی‌ها تدارک می‌بینند، به نقش و جایگاه افراد دارای سابقه عضویت بالاتر توجه نمایند و از این افراد برای پیشبرد اهداف برنامه‌های خود استفاده نمایند.

منابع

- احمدی، ح.، رمضان نژاد، ی.، خلیفه، ا. و فتاحی، ا. (۱۳۹۴). سنجش و ارزیابی سرمایه اجتماعی در سکونتگاه‌های روستایی با استفاده از تکنیک رتبه‌بندی فازی (مطالعه موردی: روستاهای دهستان اسالم). *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۶(۱۵)، ۹۵-۱۰۸.
- ترابی، پ. (۱۳۸۹). *بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در عملکرد شرکت‌های تعاونی (مطالعه موردی تعاونی‌ها دام و طیور در شهرستان مشهد)*. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند.

جلیلی جشن آبادی، م. (۱۳۸۶). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی تولید (مطالعه موردی تعاونی‌های تولید مشهد). پایان نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی (توسعه اجتماعی)، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

حیدری ساریان، و. (۱۳۹۱). بررسی عوامل موثر بر موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی (مطالعه موردی: شهرستان پارس آباد). فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۱۴، ۱۶۵-۱۵۱.

رضایی، ر.، و زارعی، ش. (۱۳۹۳). بررسی دیدگاه زنان روستایی درباره تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی آنان (مورد مطالعه: روستای حسن خان، شهرستان قروه). فصلنامه زن در توسعه و سیاست، ۱۲(۲)، ۲۸۷-۳۰۴.

رنجبر، ا.، کلانتری، خ. و اسدی، ع. (۱۳۹۱). سنجش سرمایه اجتماعی در بین اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی استان مرکزی. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۱(۴)، ۱-۱۸.

زارع شاه آبادی، ا.، اسلامی، ب. و مهدی پور خراسانی، م. (۱۳۹۱). بررسی میزان تأثیر سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی‌های تولیدی شهر یزد. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۱۱، ۱۸۳-۲۱۴.

سرمد، غ. (۱۳۸۹). چرا مدیران همه‌کاره‌اند. فصلنامه همیار، ۴(۱۳)، ۶۳.

سیفی، م. (۱۳۸۷). بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت اجتماعی روستائیان در طرح‌های عمرانی اجراشده در شهرستان قائم‌شهر. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.

شارع پور، م. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی (مفهوم‌سازی، سنجش و دلالت‌های سیاست‌گذاری). تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

شیروانیان، ع. و نجفی، ب. (۱۳۹۰). بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر رفاه و کاهش فقر روستایی (مطالعه موردی: محدوده شبکه آبیاری و زهکشی درود زن). مجله اقتصاد کشاورزی، ۵(۳)،

عباسی، ر.، رسولزاده، ب. و عباسی، پ. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونی‌های تولید استان اردبیل. *مجله تعاون*، ۲۰ (۲۱۰ و ۲۱۱)، ۷۰-۹۰.

عزیزپور فرد، ف.، قبادی علی آبادی، س. و چیدری، م. (۱۳۹۳). تأثیر سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی‌های دامداران شهرستان کوهدشت. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۳ (۱۲)، ۱-۲۱.

فیروزجانی، ع.، صدیقی، ح. و محمدی، م. (۱۳۸۵). مقایسه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کشاورزان عضو و غیر عضو تعاونی‌های تولید روستایی. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۶ (۲۳)، ۹۳-۱۱۱.

کاظمی، ف.، خسروی پور، ب.، غنیان، م.، برادران، م. و فروزانی، م. (۱۳۹۲). تبیین وضعیت سرمایه اجتماعی در تعاونی‌های دامداری شرق استان خوزستان. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۲ (۷)، ۱۰۱-۱۲۲.

مجردی، غ.، شاهقلیان، ز. و یعقوبی، ج. (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های دامپروری در شهرستان خدابنده. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۲ (۵)، ۱۰۳-۱۲۴.

منتی‌زاده، م. و رضایی‌مقدم، ک. (۱۳۸۸). تقویت سرمایه اجتماعی راهبرد نوین ترویج کشاورزی. مجموعه مقالات اولین همایش ملی دانشجویی ترویج و آموزش کشاورزی. شیراز. ۲۵ و ۲۶ آذر ماه ۱۳۸۸.

Adhikari, K. P., & Goldey, P. (2010). Social capital and its "downside": The impact on sustainability of induced community-based organizations in Nepal. *World Development*, 38(2), 184-194.

Benturaki, J. (2000). *Cooperatives and poverty alleviation*. England: IDS TEMA.

Briscoe, T. (2010). *Making worker cooperative Effective in South Pacific in the journal of Pacific countries*. FAO Regional office for Asia and the Pacific. Bangkok. pp.243-248.

- Castellini, M. (2014). Stakeholder theory and strategic management in third sector: An analysis on Italian cooperative associations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4498-4504.
- De Alessi, M., Sullivan, J. M., & Hilborn, R. (2014). The legal, regulatory, and institutional evolution of fishing cooperatives in Alaska and the west coast of the United States. *Marine Policy*, 43, 217-225.
- John, L., Adrian, Jr., & Wade Green, Th. (2001). Agricultural cooperative managers and the business environment. *Journal of Agribusiness*, 19(1), 17-33.
- Jones, N., & Clark, J.R. A.(2013). Social capital and climate change mitigation in coastal areas: A review of current debates and identification of future research directions. *Ocean & Coastal Management*, 80, 12- 19.
- Rajaein, Y., Yaghoubi, J., & Donyaiei, H.(2012). Assessing effective factor in development of entrepreneurship in agricultural cooperative of Zanjan province. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 1521- 1525.
- Robertson, M., Collins, A., Medeira, N., & Slater, J. (2003). Barriers to start-up and their effect on aspirant entrepreneurs. *Education and Training*, 45(6), 308-316.
- Rodriguez, J. R. (2003). Education level and training of human resource in farm cooperatives in knowledge based society: An empirical study. *Journal of Agricultural Cooperatives*, 31(2), 145-156.
- Sylvia, G., Cusack, C., & Swanson, J. (2014). Fishery cooperatives and the Pacific whiting conservation cooperative: Lessons and application to non- industrial fisheries in the Western Pacific. *Marine Policy*, 44,71-65.

Unal, V., Guclusoy, H., & Franquesa, R. (2009). A comparative study of success and failure of fishery cooperatives in the Aegean, Turkey. *Journal of Applied Ichthyology*, 25, 394-400.

The Effect of Social Capital on the Success of the Fishery Cooperatives in Ilam Province

A. Babakhani³, M. Vahedi^{4*}

Received: Nov 30, 2016 Accepted: May 6, 2017

Abstract

The main purpose of this research was to investigate the effect of social capital on the success of the fishery cooperatives in Ilam Province. This research, in terms of purpose, was applied and a descriptive-correlational research method was used. The population of this research were all members of the active fishery cooperatives in Ilam province (180 members) that because of limited number of statistical population, all members were studied by census method. The research instrument implemented was a questionnaire that its content validity was confirmed by panel of experts. Reliability of the questionnaire was confirmed through a pilot- test and Cronbach Alpha coefficient was calculated ($\alpha=0.81$). Data analysis was performed by using descriptive statistical method (frequency, mean, variance, standard deviation) and inferential statistical method (correlation and multiple regression) with using SPSS software. Findings showed that there was positive and a significant relationship between variables of education level, background of membership, social trust, social awareness, social solidarity, and social participation with dependent variable of success of fishery cooperatives. Also findings of regression analysis showed that variables of membership background, social awareness, education, and social participation could explain % 51 of changes in dependence variable of success of fishery cooperatives.

Keywords: Social Capital, Success, Fishery Cooperatives, Ilam Province

---

3. Former Master Student, Department of Agricultural Extension and Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran

4. Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran

*Corresponding Author

E-mail: marjan.vahedi@ilam-iau.ac.ir